

nummer 2/1979

Reclassering

# Justitiële verkenningen

80044-  
80048

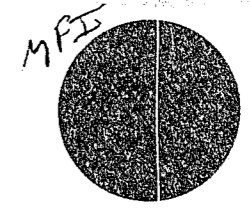
etenschappelijk

derzoek-en

documentatie

itrum

## Inhoud



blz.	
3	Voorwoord
[5	drs. G.J. Thomassen Hulpverleningsmetho- den: een evaluatie 80044
[29	drs. J.L.P. Spickenheuer en drs. L.C.M. Tigges 80045 Opleiding en scholing van de reclasseringsmaat- schappelijk werkers
[40	dr. M.J.M. Brand-Koolen 80046 Enkele gedachten over de inhoud van voorlichtingsrapporten
[49	drs. P.A.M. Eijkelhof-van der Lans 80047 Reclasse- ring in het Huis van Bewaring
[71	P.J. Linckens en drs. L.C.M. Tigges 80048 Kwanti- tatieve gegevens over de vroeghulp
88	Literatuuroverzicht
88	Algemeen
89	Strafrecht en strafrechtspleging
94	Criminologie
113	Reclassering
116	Gevangeniswezen
120	Politie
123	Psychiatrische zorg
124	Kinderbescherming
127	Drugs
128	Boekwerken

NCJRS

NOV 5 1980

ACQUISITIONS

# Opleiding en scholing van de reclasserings- maatschappelijk werkers

80045

door drs. J.L.P. Spickenheuer en drs. L.C.M.  
Tigges\*

## Inleiding

Sedert enige tijd staat de opleiding van de maatschappelijk werker, en daarmee ook die van de reclasseringsmaatschappelijk werker, in de belangstelling.

In juni 1978 ging van het Ministerie van CRM – na overleg met het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen – een brief uit naar verschillende koepelorganisaties die werkzaam zijn binnen het maatschappelijk werk. In deze brief wordt gesteld, dat als gevolg van een zeer grote diversiteit tussen de opleidingscentra voor maatschappelijk werk, het diploma maatschappelijk werk geen garantie meer geeft voor de soort kennis en vaardigheden e.d. van de houder en dat dienaangaande voorlopige eisen zouden moeten worden geformuleerd. Aan de organisaties wordt gevraagd een bijdrage te leveren tot het formuleren van eisen waaraan beginnende beroepsbeoefenaren dienen te voldoen.

Vervolgens zal het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, in overleg met de sociale academies, een beslissing nemen aangaande deze opleidingseisen\*\*.

Ook binnen de reclassering wordt, meer dan voorheen, aandacht geschonken aan de opleiding voor maatschappelijk werkers. Binnen de Vereniging van Reclasseringsinstellingen werkt o.m. de sectie Opleiding en

\* Onderzoekers bij de sectie reclassering van het WODC.

\*\* Het Ministerie van CRM schonk reeds eerder aandacht aan dit onderwerp, getuige de opdracht tot onderzoek naar de ontwikkeling van de loopbaan van onder meer maatschappelijk werkers.

Zie hiervoor: Hensgens, L.P.H. Na de sociale academie: maatschappelijk werkers, cultureel werkers en personeelwerkers op de drempel van hun beroeps-carrière.

's-Gravenhage, Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek, 1971.

Scholing van de Algemene Reclasseringsvereniging (ARV) aan een aanvullend opleidingsprogramma voor nieuwkomers binnen haar instelling. Daarnaast zijn recentelijk van twee regiofunctionarissen, die uit hoofde van hun functie betrokken zijn bij de selectie en werving van maatschappelijk werkers, brieven naar sociale academies uitgegaan. In deze brieven spraken zij hun zorg uit over het gebrek aan aansluiting van de opleiding op het reclasseringsmaatschappelijk werk.

De belangstelling voor de hierboven geschetste problematiek is ook aan de auteurs, die zich bezighouden met onderzoek binnen de reclassering, niet ontgaan. Niet alleen worden signalen opgevangen uit gesprekken met staf-functionarissen van de reclassering, maar ook bij de maatschappelijk werkers zelf werden zo nu en dan geluiden gehoord waaruit ongenoegen over aansluiting van opleiding en praktijk door-klonk. Mede hierdoor werd bij de onderzoekers interesse opgewekt, om wat meer inzicht in deze materie te verkrijgen.

Zo vragen wij ons af welke de verwachtingen binnen de reclassering zijn omtrent afgestudeerde maatschappelijk werkers. Hierbij aansluitend doet de vraag zich voor op welke wijze de sociale academies in hun opleidingspakket ten behoeve van maatschappelijk werkers tegemoet komen aan de specifieke eisen die het reclasseringswerk stelt. Tenslotte gaat onze interesse uit naar de wijze waarop binnen de reclassering programma's op opleidings- en scholingsgebied worden ontwikkeld en waarom. Teneinde deze vragen te beantwoorden zijn gesprekken gevoerd met een aantal functionarissen binnen de reclassering (met onder meer regiofunctionarissen van de ARV en staffunctionarissen van de sectie Opleiding en Scholing van de ARV en daarnaast van het Leger des Heils, afdeling reclassering).

Voorts werden ten behoeve van de informatieverzameling enkele sociale academies benaderd. Een verslag van de bevindingen uit deze gesprekken wordt hierna gegeven. Teneinde deze bevindingen wat meer reliëf te geven, zullen wij allereerst een globale schets geven van het reclasseringswerk en aandacht schenken aan enkele kenmerkende aspecten van dit werk. In de slotbeschouwing zal een enkele opmerking

gemaakt worden over de aansluiting van de opleiding van de reclasseringsmaatschappelijk werker — zowel binnen de sociale academie als binnen de reclasseringsorganisatie — op het reclasseringswerk.

### 1. Werkterrein van de reclasseringsmaatschappelijk werker

Het moge duidelijk zijn dat, met het oog op het beperkte doel dat wij ons hier stellen, niet uitputtend zal worden ingegaan op alle specifieke reclasseringsactiviteiten. We zullen ons dan ook beperken tot een grove schets van het reclasseringswerk.

Als uitgangspunt voor de reclassering kan het werk binnen het justitieveld aangemerkt worden. De reclassering biedt daarbij in de eerste plaats hulp en steun aan hen die met het justitiële apparaat in aanraking komen. In dit kader wordt tevens tot haar taak gerekend het geven van informatie en adviezen aan justitiële functionarissen t.b.v. de eventuele vervolging en berechting van deze personen. In kort bestek is hiermee het spanningsveld geschetst waarbinnen de reclassering en dus de maatschappelijk werkers moeten functioneren: enerzijds biedt zij hulp aan haar cliënten, anderzijds verleent zij diensten aan justitie. Deze diensten worden verleend opdat justitie in haar beslissingen tot een optimale afweging komt van de belangen van de samenleving en die van de verdachten. In dat kader is het voor de reclassering van groot belang dat ongewenste effecten voor de cliënten voorkomen of verminderd worden.

#### *De cliënten*

De vraag is op welke wijze de reclassering in contact komt met haar cliënten. In de meeste gevallen komt dit contact tot stand door toedoen van justitie, wanneer zij een aanvraag doet tot het uitbrengen van een voorlichtingsrapport omtrent bepaalde personen die ervan verdacht worden een delict te hebben gepleegd. Daarnaast ontmoet de reclassering, weliswaar in mindere mate, cliënten op het politiebureau in het kader van de vroeghulp aan inverzekeringgestelde verdachten. Of deze laatste contacten gecontinueerd worden, zal mede afhangen van een verzoek van justitie tot het uitbrengen van

een voorlichtingsrapport. Uit deze beschrijving blijkt dat de cliënten zich doorgaans niet uit eigen beweging tot de reclassering wenden, dit in tegenstelling tot het algemeen maatschappelijk werk, waarin de cliënten wel uit eigen beweging en/of op advies van anderen contact opnemen. Het gevolg van de wijze waarop de contactlegging tot stand komt, is dat de cliënten in mindere mate dan bij andere instellingen gemotiveerd zullen zijn om hulp te aanvaarden en over hun maatschappelijk functioneren na te denken.

Wat betreft de duur van de reclasseringsbemoeienis met de cliënten kan deze zich beperken tot kortdurende contacten, bijv. in de vroeghulpfase indien geen voorlichtingsrapport wordt aangevraagd, maar uiteraard ook in andere hulpverleningsfasen wanneer het contact al dan niet eenzijdig wordt stopgezet. Welke typering kan gegeven worden van de behoeften van de cliënten? Zo er al problemen zijn, dan zijn dit in de eerste plaats problemen die direct te maken hebben met het delict, hetzij dat zij daaraan voorafgingen, hetzij dat zij naar aanleiding van de gevolgen ervan ontstaan zijn, zoals het strafrechtelijk ingrijpen. Vooral problemen die voortvloeien uit het strafrechtelijk ingrijpen, kunnen praktisch van aard zijn (werk, huisvesting, financiën). Vaak zijn de oorzaken die ten grondslag liggen aan het in aanraking komen met het strafrechtstelsel minder concreet van aard.

Hierbij kan gedacht worden aan relationele problemen met partners en familie en in wijder verband problemen die het maatschappelijk functioneren betreffen. We veronderstellen evenwel dat het bespreken van deze toch wat abstractere problematiek niet tot de sterkste zijde van de reclasseringscliënten gerekend mag worden.

#### *De overige betrokkenen*

Naast de cliënten hebben de reclasseringsmaatschappelijk werkers te maken met een groot aantal verschillende functionarissen. Ten eerste zijn dit de collega-maatschappelijk werkers binnen het team, de begeleiders en de deskundigen. Met deze functionarissen heeft men dagelijks van doen. Daarnaast zal men ook in het werk functionarissen van andere organen

ontmoeten, zoals advocaten, politiefunctionarissen, officieren van justitie, rechters-commissarissen etc. Gelet op het aantal en de soort functionarissen die verschillende rolverwachtingen t.a.v. het gedrag van de reclasseringsmaatschappelijk werker kunnen hebben, is de taak van de reclasseringsmaatschappelijk werker een gecompliceerde — zeker omdat hij daarbij telkens rekening moet houden met de verwachtingen van de cliënt. De wijze waarop het merendeel van de contacten met justitiefunctionarissen onderhouden wordt, is door middel van het uitbrengen van voorlichtingsrapporten.

Na deze globale typering van het werk, zullen de meningen en wensen over opleiding en scholing, zoals die binnen de reclassering geformuleerd werden, besproken worden.

#### **2. Mening en wensen over opleiding en scholing**

Zoals in de inleiding vermeld, hebben wij (telefonisch) contact opgenomen met ofwel de regio- ofwel de maatschappelijk werkcoördinator van alle regio's van de ARV\*. Deze coördinatoren zijn uit hoofde van hun functie sterk betrokken bij sollicitatieprocedures. Voorts worden door hen contacten onderhouden met sociale academies in verband met stages die door studenten in hun regio gelopen worden.

Wij vroegen naar hun mening over de opleiding van de maatschappelijk werkers in het algemeen en over de aansluiting daarvan op het reclasseringswerk in het bijzonder.

Globaal bezien werd weinig onderscheid tussen de twee onderdelen van de vraag gemaakt.

Hieronder zullen enkele opmerkingen over de opleiding vermeld worden.

Over het algemeen werd erkend dat de sociale academies uitsluitend een basisopleiding geven,

\* De organisatie van de ARV kent een aantal gelegingen:

1. het landelijk bureau;
2. de regio's (11) die een aantal
3. werkeenheden omvatten.

Aan elk regiobureau zijn twee staffunctionarissen verbonden: de regiocoördinator (vnl. belast met management) en de maatschappelijk werkcoördinator (meer belast met inhoudelijke aspecten).

opdat de afgestudeerden de kennis en kunde hebben om in elk werkveld een start te kunnen maken. Aan reclasseringswerk als zelfstandig specialisme, misschien te vergelijken met personeels- of inrichtingswerk, werd door hen dan ook niet gedacht. Een tweede veel gehoorde opmerking was dat de basisopleiding per academie nogal verschilt qua inhoud (soort en kwaliteit van de studiepakketten). Voorts blijkt ook de kennis van het reclasseringswerk bij stagiaires en afgestudeerden van jaar tot jaar te verschillen, afhankelijk van het feit of de reclassering bijzondere aandacht kreeg, bijv. in de vorm van thema- of leergroepen e.d. Over de opleiding *in het algemeen* werden een aantal opmerkingen vaker gehoord.

— In vergelijking met enkele jaren geleden werd geconstateerd dat enerzijds de feitelijke kennis, opgedaan door de bestudering van handboeken e.d., bij de afgestudeerden was afgenomen, maar dat anderzijds bij hen een meer creatieve werkwijze geconstateerd kon worden. Wellicht houdt dit verband met het feit dat in de opleiding meer aandacht geschonken wordt aan trainingen, discussiegroepen etc., met als gevolg een meer zelfbewust optreden van de afgestudeerden. Niettemin achten de regiofunctionarissen het noodzakelijk dat op de sociale academies de kennis van de maatschappelijk werkers ook getoetst wordt.

— Vrij beperkt vindt men de kennis van de sociale kaart en de sociale wetgeving. Met kennis van de sociale kaart wordt dan bedoeld inzicht in het bestaan en functioneren van hulpverleningsinstanties, noodzakelijk voor adviezen en doorverwijzingen. De sociale wetgeving is vooral van belang, omdat veel cliënten die met instellingen voor maatschappelijk werk in aanraking komen, hierop een beroep moeten doen.

— Goede mondelinge en schriftelijke uitdringsvaardigheden worden niet voldoende aanwezig geacht.

— Aan methodes voor gezins- en groepswork is in de opleiding weinig aandacht besteed.

— Vrij beperkt vindt men de kennis van deviant gedrag.

Meer *specifiek* betrokken op de reclassering noteerden wij het volgende.

— Met betrekking tot de individuele cliënten werd herhaaldelijk opgemerkt dat afgestudeerden

in sterke mate georiënteerd zijn op de methode van het case-work. Grofweg omschreven veronderstelt deze methode veelal contacten met gemotiveerde cliënten, waarin procesmatig hulp wordt verleend. Deze methode impliceert tevens een langdurige relatie tussen cliënt en maatschappelijk werker.

Naar het oordeel van de regiofunctionarissen moet men in het reclasseringswerk ook georiënteerd zijn op kortdurende contacten met de cliënten (crisisinterventie) en moet er rekening mee gehouden worden dat zij niet altijd zo gemotiveerd zijn. Verder zijn de problemen van de cliënten nogal eens praktisch van aard.

— De kennis van criminologie, strafrecht en strafprocesrecht wordt onvoldoende gevonden.

— Weinig aandacht wordt besteed aan het als maatschappelijk werker functioneren met andere organen en functionarissen. De reclassering opereert in het spanningsveld tussen hulpverlening en strafrechtspleging. De reclasseringsmaatschappelijk werker kan zijn werk pas goed uitoefenen wanneer hij ook oog heeft voor de belangen van de functionarissen die binnen de strafrechtspleging werkzaam zijn.

Uit gesprekken (telefonisch) met enkele stafleden van zeven sociale academies blijkt dat een aantal van bovengenoemde meningen van de regiofunctionarissen die de algemene opleiding betreffen, bevestigd worden. Benadrukt werd dat de sociale academies een basisopleiding dat de sociale academies een basisopleiding geven. Voorts wordt aandacht gevraagd voor het didactische probleem van terugkoppeling van praktijkervaringen naar de in de lessen opgedane theoretische kennis. Dit didactische probleem is in veel mindere mate aanwezig bij studenten van de urgentie-opleiding: in deze lessen kan voortdurend gerefereerd worden aan problemen die de studenten zelf dagelijks in het werk ontmoeten. Ook wordt naar voren gebracht dat er weer een tendens bestaat naar een voorstructurering van de lessen door de docenten en dat de opgedane kennis bijv. via tentamens getoetst wordt.

De mate waarin aandacht wordt besteed aan aspecten die het reclasseringswerk betreffen, is onder meer sterk afhankelijk van het feit of aan de sociale academies docenten verbonden zijn die uit het reclasseringsveld komen.

### 3. Opleidingsplannen van de reclasseringsinstellingen

Ook binnen de ARV was al eerder op beleidsniveau geconstateerd dat de opleiding van maatschappelijk werkers niet in voldoende mate aansluiting vindt bij de eisen die het reclasseringswerk stelt. De sectie Opleiding en Scholing werkt dan ook aan een plan gericht op aanvulling en bijscholing. Dit plan bestaat uit twee delen. Het eerste deel is bedoeld voor diegenen die bij de reclassering komen werken en zal waarschijnlijk verplicht gesteld worden (de zgn. basisactiviteiten). Het tweede deel heeft betrekking op het afstemmen van wensen die in het veld n.a.v. nieuwe ontwikkelingen naar voren worden gebracht (vervolgactiviteiten). De sectie reclassering van het Leger des Heils bereidt eveneens een na/bijscholingsprogramma voor dat in grote lijnen met dat van de ARV overeenstemt.

In het kort zullen de onderdelen hier geschetst worden.

De *basisactiviteiten* strekken zich uit over een periode van drie jaar. In het eerste jaar worden de nieuwe werknemers ingewerkt en krijgen zij extra begeleiding door hun teamcoördinatoren. Daarnaast zullen zij zes maal bij elkaar komen om gezamenlijk aandacht te besteden aan verschillende onderwerpen. Voorlopig wordt hierbij gedacht aan criminologie, strafrecht en strafprocesrecht, het functioneren van verschillende justitiële diensten (zoals zittende en staande magistratuur, gevangeniswezen, TBR-inrichtingen), voorlichtingsrapportage en het functioneren van de reclasseringsorganisatie (doelstellingen, organisatieniveaus). Het tweede jaar heeft vooral het karakter van bezinning, in de vorm van supervisie, hetzij individueel, hetzij in groepsverband. In deze supervisie zal onder meer aan de orde komen welke positie de maatschappelijk werker inneemt t.a.v. cliënten, justitie, samenleving en welzijnswerk in wijder verband. Ongeveer eenmaal per twee weken zal deze supervisie gegeven worden.

In het derde jaar wordt de zgn. 100-urencursus gegeven, waarin vooral vaardigheden, zoals vergadertechnieken, gesprekken met individuele cliënten of groepen cliënten van de reclasseringsmaatschappelijk werker geoefend worden, d.m.v. onder meer rollenspel.

36

Een aantal opmerkingen dient hier gemaakt te worden.

De volgorde van het hierboven geschetste tweede en derde jaar ligt nog niet vast. Uit het plan blijkt een systematische opzet. Daarnaast wordt ruimte opengelaten voor vragen en belangstelling van de cursisten zelf. Tenslotte moeten wij nog opmerken dat de definitieve besluitvorming over dit plan nog niet is afgerond.

Over de *vervolgactiviteiten* kan het volgende gezegd worden.

In de verschillende regio's zullen veelal onder invloed van ontwikkelingen binnen de strafrechtspleging en het reclasseringswerk wensen tot bijscholing naar voren worden gebracht. Deze wensen kunnen bijv. betrekking hebben op het meer willen gaan werken met vrijwilligers binnen de reclassering; op het aanvangen van groepswork met gedetineerden; gezinswerk en vroeghulp.

In overleg met de desbetreffende regio wordt door de sectie Opleiding en Scholing een plan opgesteld waarin aan deze wensen kan worden voldaan. Zo kunnen bijv. deskundigen van buiten worden aangetrokken voor het geven van speciale cursussen op de gewenste terreinen.

37

### 4. Slotbeschouwing

In het voorgaande hebben we gezien dat de opleiding van de maatschappelijk werker in het algemeen en daarmee ook die van de reclasseringsmaatschappelijk werker de aandacht heeft en wel omdat naast positieve aspecten mogelijke tekortkomingen worden gesignaleerd. Omdat onze aandacht vooral uitgaat naar de reclasseringsmaatschappelijk werker, zullen wij verder niet ingaan op de eventueel bestaande tekortkomingen van de basisopleiding voor het algemeen maatschappelijk werk, al kan de algemene basisopleiding niet los gezien worden van de 'bagage' die de reclasseringsmaatschappelijk werker nodig heeft. In dit verband wijzen wij erop dat de aansluiting tussen beroepsopleiding en praktijk van het maatschappelijk werk altijd enigszins problematisch zal blijven. De beroepsopleiding biedt immers enkel een basis voor de maatschappelijk werkers opdat zij in staat zijn binnen

een groot scala van werkvelden te opereren. Deze verschillende werkvelden stellen echter elk zeer specifieke eisen. Het lijkt ondoenlijk naast de bestaande specialisaties (maatschappelijk werk, sociaal-cultureel werk, personeelswerk, inrichtingswerk) en gezien de vele werkvelden (onder meer school- en medisch maatschappelijk werk en maatschappelijk werk verricht bij de Gemeentelijke Sociale Diensten) van de algemeen maatschappelijk werkers tot uitbreiding van specialisaties over te gaan. Wel zal het wellicht meer dan voorheen noodzakelijk zijn om aan de verschillende werkvelden, dus ook die van de reclassering, binnen de specialisatie maatschappelijk werk meer aandacht te schenken. Hierbij zou gedacht kunnen worden aan een bijdrage die onder meer de reclassering zelf levert d.m.v. het laten verzorgen van enkele lessen over het reclasseringswerk door gastdocenten uit de reclassering als vast onderdeel van het studieprogramma. Daarnaast zou de reclassering ernaar kunnen streven via het bestuur en de directie invloed uit te oefenen op de samenstelling van het lesprogramma. Hoe meer aandacht immers in de basisopleiding aan het reclasseringswerk besteed wordt, des te minder nascholing op dit terrein vereist is. Het zou overigens niet noodzakelijk hoeven te zijn dat in deze nascholing nog aandacht besteed moet worden aan bijv. kennis van de sociale kaart, sociale wetgeving, vergadertechnieken en het maken van verslagen. Dit zijn immers typisch kennis en vaardigheden die in voldoende mate tijdens de basisopleiding verworven zouden moeten worden. Echter, gezien de specifieke eisen die het reclasseringsveld stelt, zal in beperkte mate gerichte nascholing noodzakelijk blijven. Deze consequentie is dan ook getrokken binnen de ARV en het Leger des Heils door het opstellen van een doordacht en gestructureerd opleidingsplan. Wanneer we deze plannen overzien, blijken een groot aantal elementen opgenomen te zijn die in dit artikel bijv. door de regiocoördinatoren als aanvulling op de opleiding gewenst werden. Wel kunnen wij hierbij opmerken dat de tijd die in het eerste jaar van de ARV-cursus — gezien de veelheid van onderwerpen die behandeld moeten wor-

den — uitgetrokken is, wat gering is. Vervolgens komt het ons, mede gelet op de aard van het reclasseringswerk zoals dat hier geschetst werd, voor, dat in het programma te weinig aandacht geschonken wordt aan benaderingswijzen die nodig zijn voor het werken met minder of niet gemotiveerde cliënten, aan het belang van directe assistentie bij meer concrete problemen van de cliënt, zoals huisvesting, geld, werk, etc. ('praktische' hulpverlening) en aan het feit dat vele hulpverleningscontacten binnen de reclassering een korte duur hebben. Ook zou aandacht besteed kunnen worden aan het belang van registratie, zowel om noodzakelijke gegevens voor het beleid te verzamelen, als ook om het hulpverleningsproces met afzonderlijke cliënten periodiek te evalueren. Tenslotte kan de praktische aanbeveling gedaan worden dat de nieuwe werknemers in de eerste jaren enige tijd stage lopen bij diensten of instanties waarmee zij in de toekomst veel te maken krijgen (gevangeniswezen, politie, Openbaar Ministerie). We verwijzen hierbij naar gelijksoortige stages die toekomstige directieleden van penitentiaire inrichtingen tijdens hun inwerkperiode of opleiding lopen.

**END**